

ÚSTŘEDNÍ KNIVOVNA
FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY
BRNO

Předmluva

Je zlo pouze estetickým nedostatkem, nedokonalostí, které mizí samo o sobě přibýváním dobra, nebo je skutečnou silou, která vládne prostřednictvím lákadel našemu světu, takže k úspěšnému boji s ní je třeba mít opěrný bod v jiném řádu bytí? Tuto životně důležitou otázku je možno přesně zkoumat a řešit pouze z hlediska celého metafyzického systému. Začal jsem na ní pracovat pro ty, kdo měli schopnosti a sklony k filosofické spekulaci, nicméně jsem cítil, nakolik je otázka o zlu důležitá pro všechny. Asi před dvěma lety ve mně vyvolala podivná změna duševního stavu, o které se tady není třeba šířit, silné a neutichající přání vysvětlit názorným a pro všechny dostupným příkladem ty základní stránky v otázce o zlu, které se nutně musejí dotýkat všech. Dlouho jsem nenacházel vhodnou formu ke splnění svého úmyslu. Teprve na jaře roku 1899, za hranicemi; byl najednou sestaven a v několika dnech napsán první rozhovor na toto téma a potom, po návratu do Ruska, byly napsány i další dva dialogy. Tak se sama o sobě stala tato slovesná forma nejjednodušším vyjádřením pro to, co jsem chtěl říci. Už touto formou náhodného světského rozhovoru se dostatečně jasně ukazuje, že tu nepůjdeme cestou ani vědecko-filosofického bádání, ani náboženského kázání. Moje úloha zde je spíše apologetická a polemická: chtěl jsem, nakolik to pro mne bylo možné, jasně vyložit souvislosti v otázce zla ve smyslu křesťanské pravdy, jež je především v poslední době z různých stran zamlžována.

Před mnoha lety jsem si přečetl zprávu o novém náboženství, které vzniklo někde ve východních guberniích. Toto náboženství, jehož stoupenci se nazývali vertidírníci nebo díromodláři, spočívalo v tom, že v nějakém temném koutě ve stěně selského stavení se vyvrtala díra střední velikosti, tito lidé k ní přikládali rty a mnoho-

krát naléhavě opakovali: „Chalupo moje, díro moje, spas mne!“ Ještě nikdy snad nebylo dosaženo v rámci uctívání boha takového stupně zjednodušení. Ovšem pokud posvěcení obyčejné selské chalupy a jednoduchého, lidskýma rukama vytvořeného otvoru v její stěně je zjevným bludem, pak je nutno dodat, že šlo o blud pravdivý: tito lidé jednali naprosto šíleně, ale nikoho neuváděli v omyl: chalupu skutečně nazývali chalupou a místo, kde provrtali stěnu, opravdu nazývali dírou.

Ovšem náboženství díromodlářů brzy zažívalo „evoluci“ a podobilo se „transformaci“. I přes svoji novou tvář si zachovalo dřívější slabé stránky náboženského myšlení i omezenost filosofických zájmů, dřívější přízemní realismus, ovšem také přišlo o dřívější pravdivost: selská chalupa byla označena „královstvím Božím na zemi“, díra se začala nazývat „nové evangelium“ a, což bylo nejhorší, rozdíl mezi tímto zdánlivým evangeliem a tím pravým byl skutečně takový, jako mezi dírou provrtanou do trámu a živým, celistvým stromem - tento podstatný rozdíl se noví „evangelíci“ všemožně snažili buď zamlčet, nebo zamluvit.

Samozřejmě že já nebazírui na přímých historických nebo „genetických“ vztazích mezi prvotní sektou díromodlářů a kázáním zdánlivého Božího království a zdánlivého evangelia. To ani není důležité vzhledem k mému jednoduchému záměru: názorně ukázat podstatnou identitu dvou „učení“ s tím mravním rozdílem, který jsem poznamenal. A shoda je tady v dokonalé negaci a prostotě obou „světových názorů“. Třebaže inteligentní díromodláři se teď ne nazývají díromodláři, ale křesťané a své kázání nazývají evangeliem, ovšem křesťanství bez Krista - a evangelium, což jest dobrá zpráva, bez onoho blaženství, které by se mělo zvěstovat, zejména bez skutečného vzkříšení v plnosti blaženého života - je takovým prázdným místem, jako je obyčejná díra, vyvrtaná v selském stavení. O tom všem by nebylo třeba mluvit, kdyby se nad racionální díru nestavěl padělaný křesťanský prapor, sváděný a srážený takovým množstvím těchto nicotností. Pokud lidé, kteří myslí a tiše tvrdí, že Kristus

zastaral, byl překonán nebo že vůbec neexistoval, že jde o mýtus, který si vymyslel apoštol Pavel, se zároveň nadále vytrvale nazývají „skutečnými křesťany“ a zastírají kázání svého prázdného místa překrucováním evangelia, tady už lhostejnost a shovívavé pohrdání není dále na místě: vzhledem k nakažení mravní atmosféry systematickou lží si společenské svědomí silně žádá, aby byly špatné věci nazývány svými pravými jmény. Základním úkolem polemiky je: zdánlivé náboženství nevyvracet, ale odhalit skutečný blud.

Pro tento blud není omluvy. Mezi mnou jako autorem tří spisů, zakázaných duchovní cenzurou, a vydavateli mnohých zahraničních knih, brožur a letáků nemůže existovat vážná otázka o vnějších překážkách z hlediska úplné otevřenosti v této věci. Trvalá omezení náboženské svobody - to je podle mého jedna z největších vnitřních bolestí, protože já vidím i cítím, nakolik jsou všechny tyto vnější nesnáze škodlivé a svízelné, a to nejenom pro ty, kdo se jim podrobují, ale především pro křesťanskou činnost v Rusku, a tedy pro ruský národ, a tedy také pro ruský stát.

Ovšem žádná vnější situace nemůže přesvědčenému a svědomitému člověku překážet v tom, aby zcela vyjádřil svoje přesvědčení. Není možné udělat to doma - snad za hranicemi, a kdo lépe než kazatelé zdánlivého evangelia využívá této možnosti, pokud je řeč o praktických otázkách politiky a náboženství? Ale kvůli základní, principiální otázce obrany proti neupřímnosti a falši není třeba jezdit za hranice, vždyť žádná ruská cenzura nepotřebuje ohlašovat taková přesvědčení, která nemáš, stavět za správné to, v co nevěříš, nazývat milovaným a ctěným to, co přezíráš a nenávidíš. Aby působilo chování vůči známé historické Osobnosti a její činnosti svědomitě, požadovalo se od kazatelů prázdnoty v Rusku pouze jedno: zamlčovat tuto Osobnost, ignorovat ji. A hle! Tito lidé nechtějí využívat v této věci ani svobody mlčení doma, ani svobody slova za hranicemi. I tady i tam dávají přednost vnějšímu přimykání ke Kristovu evangeliu, ani tady, ani tam nechtějí ani přímo - rozhodným slovem, ani nepřímo - výmluvným zamlčováním - pravdivě předložit svůj skutečný vztah

k Zakladateli křesťanství, zejména je-li pro ně zcela cizím, k ničemu ho nepotřebují a staví podle nich pouze překážky.

Z jejich pohledu to, co káží, je samosebou pochopitelné, žádoucí a spasitelné pro všechny. Jejich „pravda“ stojí sama na sobě, a pokud s ní známa historická Osobnost souhlasí, tím lépe pro ni, ani to pro ně ovšem nemá význam její vyšší autority, zvláště když ta samá Osobnost mluvila a konala spoustu věcí, které jsou pro ně „sváděním“ a „šílenstvím“.

A pokud tito lidé v bezmocnosti pociťují neodolatelnou potřebu oprít svoje přesvědčení kromě vlastního „rozumu“ o nějakou historickou autoritu, proč by tedy neměli hledat v historii jinou, pro ně vhodnější? A skutečně už takový dávno existuje - zakladatel rozšířeného buddhistického náboženství. Vždyť on opravdu kázal to, co potřebují: neprotivení se, chladnokrevnost, nečinnost, střízlivost atd., a právě jemu se podařilo dokonce bez mučednictví „nastoupit skvělou kariéru“ v rámci svého náboženství, posvátné knihy buddhistů skutečně zvěstují prázdnotu a k jejich úplnému sladění s novým kázáním na toto téma by bylo potřeba pouze detailnějšího zjednodušení; naproti tomu je Písmo svaté židů a křesťanů naplněno a skrz naskrz proniknuto pozitivním duchovním obsahem, odmítajícím jak starou, tak novou prázdnotu, a aby bylo připoutáno toto kázání k nějakému evangelickému nebo prorockému výroku, je nutné všemi nepravdami rozervat vztahy tohoto výroku jak s celou knihou, tak s jejím nejbližším kontextem - třebaže buddhistické sútry dají jako celek vhodná poučení a legendy a nic se v těchto knihách v podstatě ani duchovně neprotiví novému kázání. Podle něho byl nahrazen „galilejský rabín“ poustevníkem z rodu šaků, a tak by zdánliví křesťané nic ve skutečnosti neztratili a získali by něco mnohem důležitějšího - alespoň podle mého názoru - možnost být i přes všechny bludy svědomitě myslícími a do jisté míry stoupenci. Ale to oni chtít nebudou...

Bezobsažnost hlásání víry nového „náboženství“ a její logické protiklady příliš bijí do očí, a proto mne napadlo (v třetím rozhovoru)

předložit sice krátký, ale úplný seznam situací, v nichž očividně ničí jedna druhou a asi sotva láká kohokoliv mimo takový typ nenapravitelného člověka, jako je můj kníže. Ovšem pokud by se mi podařilo obrátit něčí pohled k jiné stránce věci a dát pocítit oklamané, ale živé duši všecken mravní blud zmírajícího učení v jeho celku - bylo by polemického cíle této knížky dosaženo.

Já jsem ostatně hluboce přesvědčen, že důsledné odhalení nepravdy, i kdyby teď vůbec u nikoho nevyvolávalo dobré pocity, přece jenom je i přes subjektivní splnění mravní povinnosti mluvčího také duchovně citelnou ozdravující možností v životě celé společnosti, velice užitečnou v současnosti, ale také do budoucna.

K polemickému úkolu těchto dialogů připojuji také úkol rozhodný: předložit otázku o boji proti zlu a o smyslu historie z tří různých pohledů, z nichž jeden, nábožensko-realistický, patřící minulosti, se objevuje především v prvním rozhovoru v řeči generála, druhý, kulturně-pokrokový, v současné době převládající, je vyslovován a hájen politikem, zejména ve druhém rozhovoru, a třetí, bezpodmínečně náboženský, který se teprve chystá ukázat svůj rozhodný význam v budoucnu, je představen ve třetím rozhovoru v úvahách pana Z. a ve vypravování otce Pansofije. Přestože já se definitivně přikláním k třetímu pohledu, přiznávám relativní pravdu i dvěma prvním, a proto mohu se stejnou nezaujatostí vystihnout protikladné úvahy a žádosti politika i generála. Vyšší naprostá pravda nevyklučuje a nepopírá dočasné podmínky svého projevu, ale obhajuje je, promýšlí a zduchovňuje. Pokud je z jistého hlediska celosvětová historie celosvětovým Božím soudem - die Weltgeschichte ist das Weltgericht, pak pro pochopení takového soudu je nutno projít dlouhým a složitým sporem (procesem) mezi dobrými a zlými historickými silami, ale tento spor pro definitivní rozhodnutí s jednoznačnou nevyhnutelností předpokládá také napjatý boj za existenci mezi těmito silami a zejména jejich vnitřní, tedy mírový rozvoj všeobecně kulturního prostředí. Proto mají oba, jak generál, tak také politik, ve světle vyšší skutečnosti pravdu, i já jsem se

naprosto upřímně zastal hlediska jednoho i druhého. Naprosto v nepravu je už samotný základ zla a lži, nikoli takové způsoby boje s ním, jako je meč vojáka nebo pero diplomata: tyto nástroje je třeba hodnotit podle jejich skutečného účelu v daných podmínkách, vždy bude lepší ten, který je příhodnější, tedy i úspěšnější ve službě dobru. I sv. Alexij, metropolita, když pokojně předsedal ruským knížatům v Ordě, i Sergej Prepodobnyj, když posvětil Dmitriji Donskému zbraň právě proti této Ordě, byli oba služebníky toho stejného dobra - mnohoznačného a rozmanitého.

Tyto „rozhovory“ o zlu, o válečném i mírovém boji s ním bylo třeba ukončit jasným poukázáním na poslední, krajní projev zla v historii představením jeho krátkého vítězství i rozhodného pádu. Původně jsem toto téma popisoval v téže hovorové formě jako všechny předešlé, dokonce se stejným žertovným nádechem. Ovšem přátelská kritika mne přesvědčila, že tento způsob vyprávění je nevhodný: za prvé proto, že to potřebné se dialogem přerušuje a vkládané poznámky překáží v pozornosti započatého vyprávění, a za druhé proto, že všední, a zvláště žertovný tón vyprávění neodpovídá náboženskému významu věci. Uznal jsem, že je to správné tvrzení, změnil jsem formu třetího rozhovoru a vložil jsem do něj ucelené čtení „krátké legendy o Antikristu“ z rukopisu zemřelého mnicha. Tato legenda (předtím jsem ji přečetl veřejně) vyvolala ve společnosti i v tisku nemálo rozpaků a nových výkladů, jejichž hlavní příčina byla jednoduchá: naše nedostatečná znalost výkladu Písma svatého a církevní legendy o Antikristu.

Základní význam Antikrista jako náboženského samozvance, „loupením“, a ne duchovním činem si dobývajícího přednosti Syna Božího, jeho spojení s lžiprorokem - tvmaturgem, svádějícím lidi skutečnými i lživými zázraky, temný a zvláštní hříšný původ samotného Antikrista, pomocí zlé síly získávajícího své vnější postavení celosvětového monarchy, celkový průběh i konec jeho činnosti spolu s některými jednotlivými črtami, charakteristickými pro něj i pro jeho lžiproroka, například „svržení ohně z nebes“, zabití dvou svědků

Kristových, vystavení jejich těl na ulicích Jeruzaléma atd. - toto všechno najdeme ve Slově božím i ve staré legendě. Pro souvislost událostí a taky pro názornost vyprávění bylo potřeba podrobností, založených na historických úvahách nebo našeptávání představ. Čtám posledního druhu - jakýmsi polospiritistickým, polokejklířským kouskům světového mága s podzemními hlasy, s ohňostrojem apod. - jsem samozřejmě nepřikládal velký význam a oprávněně jsem očekával stejný postoj „kritiků“ k tomuto tématu. Co se týče jiného, velice důležitého - charakteristiky tří zosobněných vyznání na světovém církevním sjezdu - mohla být zaznamenána a zhodnocena jenom těmi, komu není cizí historie a život církve.

Charakter lžiproroka byl dán ve Zjevení a tam byla i přímo určena jeho funkce - plést lidem hlavu ve prospěch Antikrista - a proto je třeba připsat mu všechny kousky kouzelnických a kejklířských činů. Je nepochybně známé, dass sein Hauptwerk ein Feuerwerk sein wird:¹ „A dělá veliké divy; způsobí dokonce, že před očima lidí sestoupí oheň z nebe na zem“ (Zj 13,13). Magická ani mechanická technika tohoto zázraku není známa z dřívějška, můžeme si být pouze jisti, že za dvě nebo tři století pokročí dále a jaké pak bude mít možnosti, zejména při tomto pokroku, takový čaroděj - to já nedovedu posoudit. Některých konkrétních črt a podrobností mého vypravování bylo využito pouze ve smyslu názorného objasnění důležitých a hodnověrných vztahů, aby nezůstaly pouze holými schémata.

Ve všem tom, co říkám o panmongolismu a asijském vpádu do Evropy, je třeba taktéž rozlišit podstatné od podrobností. Ale i ta nejzákladnější fakta tady nejsou samozřejmě tak úplně hodnověrná, jak by měla být v rámci budoucího úkazu a osudu Antikrista a jeho lžiproroka. V historii mongolsko-evropských vztahů nebylo nic vzato přímo z Písma svatého, přestože mnohé z toho má dost opěrných bodů. Celkově je tato historie řadou, která se zakládá na faktických úvahách o pravděpodobnosti. Osobně se domnívám, že tato pravdě-

¹ Je nepochybně známé, že ohňostroj bude jeho hlavním dílem.

podobnost je blízka hodnověrnosti, a nezdá se to pouze mně, ale i jiným, důležitějším osobám... V rámci souvislého vyprávění bylo vhodné přidat k těmto úvahám o nastávající mongolské hrozbě různé podrobnosti, za které se samozřejmě nestavím a kterých jsem se snažil nezneužívat. Pro mne bylo důležité reálně vykreslit nastávající strašné střetnutí dvou světů - a jím samotným názorně objasnit nastávající nevyhnutelnost míru a upřímného přátelství mezi evropskými národy.

Pokud všeobecné zrušení války před definitivní katastrofou považuji za nemožné, pak v užším sblížení a mírové spolupráci všech křesťanských národů a států vidím nejenom možnou, ale i nevyhnutelnou a z hlediska mravního nutnou cestu spasení křesťanského světa před pohlcením horšími živly.

Abych neprotahoval a nekomplikoval svoje vyprávění, vypustil jsem z textu rozhovorů druhé vidění, o kterém tady teď řeknu pár slov. Zdá se mi, že úspěch panmongolismu bude už předem ulehčen tím vytrvalým a vysilujícím bojem, který některé evropské státy musejí vést proti probouzejícímu se islámu v Západní Asii, v Severní a Střední Africe. Důležitější roli, než se obvykle zdá, tady hraje tajná a stálá činnost nábožensko-politického spolku Senussi, majícího pro hnutí současného mohamedánství rozhodující význam, jaký v hnutích buddhistického světa patří tibetskému spolku Kelanů v Lhase s jeho indickými, čínskými a japonskými rozvětvenými. Já nejsem nekompromisní nepřítel buddhismu, a tím spíše islámu, ale od existujících a nastávajících problémů odvrací pozornost příliš mnoho zastánců i beze mne.

Historické síly vládoucí nad masami lidí ještě čeká setkání a vzájemné promíchání, dříve než této sebeničící šelmě naroste nová hlava - celosvětově sjednocená vláda Antikrista, který „bude říkat hlasitá a vznešená slova“ a přehodí zářící roušku dobra a pravdy na tajemství posledního porušení zákona v čase jeho posledního projevu, aby - slovy Písma - dokonce i ty nejlepší pokud možno svedl k velkému ústupu. Když jsem psal tuto knížku, bylo mým hlavním záměrem ukázat nejprve tuto klamnou masku, pod kterou se skrývá zlá propast.

* * *

K třem rozhovorům jsem připojil řadu krátkých statí, vydaných v letech 1897 a 1898 (v novinách „Rus“). Některé z těchto článků patří k nejzdařilejším, co jsem kdy napsal. Svým obsahem doplňují a objasňují hlavní myšlenky tří rozhovorů.

Na závěr musím vyslovit srdečné poděkování A. P. Salomonovi, který opravil a doplnil moje představy o topografii současného Jeruzaléma, N. A. Veljaminovovi, který mi vyprávěl o jím poznané bašibuzucké „kuchyni“, M. M. Bibikovovi, který pozorně rozebral vyprávění generála v prvním rozhovoru a poukázal na chyby v oblasti válečné techniky, které jsem nyní opravil.

Různé nedostatky i v tomto opraveném vyprávění mě hodně znepokojují, ale nebylo možné odkládat vytištění této knížky na neurčitou a nejistou dobu. Pokud budu mít čas na nová díla, pak ho využiji i na zdokonalení dřívějších. Ale ne - představil jsem budoucí historický výsledek mravního boje v dostatečně srozumitelných, i když krátkých črtách, a teď vydám tuto krátkou práci s vděčným pocitem splnění mravní povinnosti.

Světlá Neděle r. 1900